

Ve Štrasburku dne 14. října 2019

CDL-AD(2019)018

Stanovisko č. 961/2019

Původní znění angl.

EVROPSKÁ KOMISE PRO DEMOKRACII PROSTŘEDNICTVÍM
PRÁVA (BENÁTSKÁ KOMISE)

ARMÉNIE:

STANOVISKO

**K ÚSTAVNĚPRÁVNÍM DOPADŮM RATIFIKACE ÚMLUVY RADY
EVROPY
O PŘEDCHÁZENÍ NÁSILÍ NA ŽENÁCH A DOMÁCÍMU NÁSILÍ
A BOJI PROTI NĚMU (ISTANBULSKÁ ÚMLUVA),**

**kteří přijala Benátská komise na
svém 120. plenárním zasedání (ve
dnech 11.–12. října 2019
v Benátkách)**

na základě připomínek, které předložili

**Aurela ANASTAS (členka, Albánie)
Veronika BÍLKOVÁ (členka, Česká republika)
Philip DIMITROV (člen, Bulharsko)
Regina KIENER (členka, Švýcarsko)
Martin KUIJER (náhradník, Nizozemsko)**

Stanovisko spolufinancované
Evropskou unií

Obsah

I. Úvod	3
II. Oblast působnosti stanoviska	3
III. Istanbulská úmluva	5
IV. Mezinárodní závazky	10
V. Posouzení	13
VI. Závěr	23

I. Úvod

1. Dne 25. července 2019 požádal arménský ministr spravedlnosti Rustam Badasyan Benátskou komisi o stanovisko k ústavněprávním dopadům ratifikace [Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí \(dále jen „Istanbulská úmluva“\)](#) pro Arménii.
2. Arménie podepsala Istanbulskou úmluvu dne 18. ledna 2018 a proces ratifikace právě probíhá.
3. Jako zpravodajové byli pro toto stanovisko určení Aurela Anastas, Veronika Bílková, Philip Dimitrov, Regina Kiener a Martin Kuijer. Stanovisko bylo vypracováno na základě jejich komentářů.
4. Stanovisko bylo posouzeno na společné schůzi podkomisí pro lidská práva, národnostní menšiny a rovnost žen a mužů konané dne 10. října 2019 a následně přijato na 120. plenárním zasedání Benátské komise (konaném v Benátkách ve dnech 11.–12. října 2019).

II. Oblast působnosti stanoviska

5. Benátská komise by na úvod tohoto stanoviska ráda zopakovala několik důležitých bodů. Zaprvé, rozhodnutí ratifikovat určitou mezinárodní smlouvu a přijmout závazky z ní vyplývající je svrchovaným aktem státu.¹ Mezinárodní právo neukládá státům povinnost smlouvy ratifikovat. Platí nicméně, že státy, které podepsaly určitou smlouvu, jsou povinny „zdržet se jednání, které by mohlo mařit předmět a účel smlouvy“.² Rozhodnutí, zda ratifikovat určitou smlouvu či nikoli, odráží jak právní posouzení daného nástroje, tak různé jiné zájmy (politické, ideologické, ekonomické, sociální, kulturní a jiné).
6. Zadruhé, vnitrostátní řešení týkající se typu vztahu mezi mezinárodním a vnitrostátním právním řádem jsou velmi různorodá. Benátská komise se touto otázkou podrobně zabývala ve svých předchozích výstupech, a to ve *Zprávě o provádění smluv o lidských právech*³ a v *Prozatímním stanovisku k novele federálního ústavního zákona o Ústavním soudu Ruské federace*.⁴ Volba výše uvedeného vztahu je rovněž svrchovaným aktem státu⁵. Konečně, jakmile je stát vázán určitým nástrojem mezinárodního práva, je povinen – na základě článku 26 *Vídeňské úmluvy o smluvním právu (Pacta sunt servanda)* – „v dobré víře“ plnit/dodržovat závazky stanovené ve smlouvě. Článek 27 *Vídeňské úmluvy („Vnitrostátní právo a dodržování smluv“)* dále stanoví, že „strana se nemůže dovolávat ustanovení svého vnitrostátního práva jako důvodu pro neplnění smlouvy“. To znamená, že po ratifikaci smlouvy a jejím vstupu v platnost nelze jednání či opomenutí, které porušuje mezinárodní právo, odůvodňovat právními argumenty založenými na vnitrostátním právu, včetně argumentů vycházejících z ústavního práva⁶. Účinky mezinárodního práva ve vnitrostátním právním řádu státu představují nedílnou součást dodržování norem mezinárodního práva v dobré víře (*bona fide*).

¹ Viz články 12 a 14 *Vídeňské úmluvy o smluvním právu* z roku 1969.

² Článek 18 *Vídeňské úmluvy o smluvním právu* z roku 1969.

³ Viz Benátská komise, *Report on the implementation of international human rights treaties in domestic law and the role of courts* (CDL-AD(2014)036); Benátská komise, *The Status of International treaties on human rights* (CDL-STD (2005)042).

⁴ Benátská komise, *Interim Opinion on the Amendments to the Federal Constitutional Law on the Constitutional Court of the Russian Federation*, CDL-AD(2016)005, dodatek k CDL-AD(2016)016, bod 81 a násl.

⁵ Viz například André Nollkaemper, *National Courts and the International Rule of Law*, Oxford University Press, 2012, s. 68–70. Je zajímavé, že jak ukazuje výzkum, má charakter ústavního systému pro provádění mezinárodního práva prostřednictvím judikatury mnohem menší význam při vysvětlování dopadu mezinárodního práva, než se často předpokládá: J. Gerards & J. Fleuren (eds.), *Implementation of the European Convention on Human Rights and of the Judgments of the ECtHR in national case-law*, Intersentia 2014, s. 371.

⁶ *Treatment of Polish nationals*, PCIJ Rep. 1932, Ser A/B, č. 44, s. 4.

7. Co se týče procesu ratifikace mezinárodních smluv upraveného na vnitrostátní úrovni, arménská ústava stanoví, že „*mezinárodní smlouvy, které jsou v rozporu s Ústavou, nemohou být ratifikovány*“ (čl. 116 odst. 3). Podle čl. 168 odst. 3 Ústavy má Ústavní soud Arménské republiky pravomoc „*před ratifikací mezinárodní smlouvy určit, zda jsou povinnosti zakotvené ve smlouvě v souladu s Ústavou*“. Podle čl. 72 odst. 1 ústavního zákona o Ústavním soudu Arménské republiky⁷ vláda Arménské republiky požádá Ústavní soud o ověření souladu jakékoli mezinárodní smlouvy, která je předmětem ratifikace, s Ústavou předtím, než dojde k ratifikaci.

8. Posouzení slučitelnosti určité smlouvy s arménskou ústavou je tedy věcí Ústavního soudu Arménské republiky. Názory/náhledy institucí sdružujících mezinárodní odborníky, jako je Benátská komise, mohou soudu v jeho úkolu pomoci poskytnutím externí právní analýzy dané mezinárodní smlouvy, Benátská komise ale nemůže posoudit ústavní dopady Istanbulské úmluvy s konečnou platností, jelikož nemá pravomoc k autoritativnímu výkladu arménské ústavy. Tyto názory/náhledy mohou nicméně přispět do veřejné debaty o ratifikaci smlouvy.

9. Ministr spravedlnosti Arménské republiky ve své žádosti o toto stanovisko požádal Benátskou komisi o posouzení ústavních dopadů ratifikace Istanbulské úmluvy, neuvedl ale žádné specifické ústavní dopady, na které by se Benátská komise měla zaměřit. Benátská komise posuzovala ústavní dopady ratifikace určité smlouvy již v minulosti. Například v roce 1998 přijala stanovisko k ústavním otázkám souvisejícím s přistoupením Estonska k Evropské unii.⁸ V letech 2000 a 2008 posuzovala ústavní otázky vznesené v souvislosti s ratifikací Římského statutu Mezinárodního trestního soudu.⁹ A v roce 2001 vydala na žádost Arménie stanovisko k ratifikaci Evropské úmluvy o lidských právech.¹⁰ Posledně zmíněné stanovisko obsahuje obecný oddíl věnovaný vztahu mezi arménskou ústavou a mezinárodními smlouvami. Přestože se právní rámec zčásti změnil v důsledku novel Ústavy provedených v letech 2005 a 2015, hlavní zásada, a sice že jsou-li mezi ústavou a smlouvou shledány rozpory, „*musí být před ratifikací provedena změna Ústavy*“ (odstavec 3), zůstává v platnosti. Totéž platí pro vymezení výrazu „*rozpor*“, který je definován jako „*absolutní neslučitelnost dvou ustanovení... tj. ustanovení obsaženého v ústavě a smlouvě*“ (odstavec 4).

10. V tomto stanovisku, v souladu se svou předchozí praxí, bude Benátská komise, řešit otázky, které se staly předmětem veřejné (právní) debaty v souvislosti s ratifikací Istanbulské úmluvy v Arménii nebo jiných zemích, jichž si je Benátská komise vědoma. Při posuzování ústavních dopadů možné ratifikace Istanbulské úmluvy Arménií dále Benátská komise vycházela ze znění Istanbulské úmluvy a z důvodové zprávy k Istanbulské úmluvě. Analýza se omezuje na současný stav práva a nespekuluje o možném budoucím výkladu a uplatňování Úmluvy.

⁷ „1. Předtím, než Národní shromáždění ratifikuje mezinárodní dohodu, se prezident Arménské republiky obrátí na Ústavní soud s dotazem týkajícím se souladu povinností zakotvených v dané dohodě s Ústavou.“ http://www.concourt.am/english/law_cc/index.htm

⁸ Benátská komise, *Opinion on constitutional issues involved in Estonia's accession to the European Union* (CDL-INF(98)10).

⁹ Benátská komise, *Report on constitutional issues raised by the ratification of the Rome statute of the International Criminal Court* (CDL(2000)104); Benátská komise, *Second Report on Constitutional Issues raised by the Ratification of the Rome Statute of the International Criminal Court - Supplement to the Report on constitutional issues raised by the ratification of the Rome Statute of the International Criminal Court* (CDL-AD(2008)031).

¹⁰ Benátská komise, *Opinion on the ratification of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms under the Constitution of the Republic of Armenia of 1995* (CDL-INF(2001)25).

11. Hlavní výhrady, které byly v této souvislosti vzneseny, jsou tyto: a) Istanbulská úmluva není potřeba; b) Istanbulská úmluva obsahuje výrazy a pojmy, které odporují výrazům a pojmům zakotveným v národní ústavě posuzované země; c) Istanbulská úmluva by vedla k legislativním změnám, které by byly v rozporu s národní ústavou posuzované země; d) Istanbulská úmluva zřizuje orgán, který má příliš rozsáhlé pravomoci, a konečně e) Istanbulská úmluva zavádí nové závazky v oblasti azylového práva.

III. Istanbulská úmluva

A. Obecné poznámky

12. *Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí*, rovněž známá jako Istanbulská úmluva, byla přijata dne 11. května 2011 v Istanbulu (Turecko). Cílem Úmluvy je „chránit ženy proti všem formám násilí a předcházet, stíhat a odstraňovat násilí na ženách a domácí násilí“ (čl. 1 odst. 1 písm. a)). Úmluva se vztahuje „na všechny formy násilí na ženách, včetně domácího násilí, které nepoměrně více postihuje ženy“ (článek 2).

13. Istanbulská úmluva vstoupila v platnost dne 1. srpna 2014 poté, co byla ratifikována deseti státy. Do srpna 2019 ji ratifikovalo 34 členských států Rady Evropy a podepsaly všechny ostatní členské státy kromě Ázerbájdžánu a Ruské federace. Rovněž ji podepsala jedna mezinárodní organizace, a to Evropská unie. Výhrady k této Úmluvě podle článku 78 vzneslo 22 smluvních stran. Pět smluvních stran přijalo prohlášení, přičemž k jednomu z nich, a sice k prohlášení Polska, vyjádřilo své námitky šest smluvních stran.¹¹

14. Ve dvou zemích, v Bulharsku a na Slovensku, byl proces ratifikace nedávno pozastaven. V Bulharsku bylo pozastavení důsledkem rozhodnutí Ústavního soudu, který shledal, že Istanbulská úmluva je v rozporu s bulharskou ústavou,¹² na což bylo v Arménii poukazováno jako na argument proti ratifikaci této Úmluvy. Na Slovensku Národní rada dne 29. března 2019 hlasovala výraznou většinou proti ratifikaci Istanbulské úmluvy a vyzvala vládu, aby proces ratifikace ukončila.¹³

15. Arménie podepsala Istanbulskou úmluvu dne 18. ledna 2018. Při podpisu Arménie přijala výhradu, jíž si vyhradila právo neuplatnit ustanovení Úmluvy stanovená v čl. 30 odst. 2 – náhrada škody, čl. 55 odst. 1 – řízení *ex parte* a *ex officio* ohledně článku 35 týkajícího se méně závažných trestných činů, článku 58 – promlčení, ohledně článku 37, a článku 59 – povolení k pobytu.

B. Oblast působnosti

16. Cílem Istanbulské úmluvy je, jak je stanoveno v preambuli, „vybudovat Evropu osvobozenou od násilí na ženách a od domácího násilí“. Členské státy jsou tudíž povinny zavést vnitrostátní právní rámec pro potírání, prevenci a stíhání všech forem násilí na ženách¹⁴. Úmluva dále zdůrazňuje vzájemný vztah mezi posílením postavení žen, tj. rovností žen a mužů, a odstraněním všech forem násilí na ženách¹⁵.

¹¹ Prohlášení zní: „*The Republic of Poland declares that it will apply the Convention in accordance with the principles and the provisions of the Constitution of the Republic of Poland.*“ [Polská republika prohlašuje, že bude uplatňovat Úmluvu v souladu se zásadami a ustanoveními Ústavy Polské republiky.] Lotyšsko a Litva přijaly velmi podobná prohlášení („*in accordance*“ [v souladu] je nahrazeno spojením „*in conformity*“ [ve shodě]), proti nimž však žádná smluvní strana neměla námitek.

¹² Bulharsko, Ústavní soud, *Решение № 13*, 27 юли 2018 г.

¹³ Slovensko, Národní rada, *Uznesenie Národnej rady Slovenskej republiky k procesu ratifikácie Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násilíu na ženách a domácomu násilíu a o boji proti nemu Slovenskou republikou (tlač 1409)*, 29. března 2019.

¹⁴ Čl. 1 odst. 1 písm. c), čl. 12 odst. 2 Istanbulské úmluvy.

17. V zájmu dosažení tohoto cíle Istanbulská úmluva vychází z dalších mezinárodních právních nástrojů, jako je Evropská úmluva o lidských právech (dále jen „EÚLP“) a judikatura Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“). Kromě toho se odvolává na standardy zakotvené v Úmluvě o odstranění všech forem diskriminace žen (dále jen „CEDAW“) a dále je rozvíjí¹⁶. Konečně, Istanbulská úmluva navazuje na zásady Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech a Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.

18. Istanbulská úmluva z těchto nástrojů vychází, zaměřuje se ale specificky na násilí na ženách a domácí násilí. Těmi se starší nástroje výslovně nezabývají, a to i přesto, že tyto formy násilí byly v minulosti opakovaně označeny za závažné a časté porušování lidských práv.¹⁷ Istanbulská úmluva v tomto ohledu následuje příkladu Meziamerické úmluvy o předcházení, trestání a vymýcení násilí na ženách (*Inter-American Convention on the Prevention, Punishment, and Eradication of Violence against Women* (Úmluva z Belém do Pará z roku 1994)),¹⁸ která byla přijata pod záštitou Organizace amerických států (dále jen „OAS“) v roce 1994, a Protokolu Africké charty lidských práv a práv národů o právech žen v Africe (*Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Rights of Women in Africa*) přijatého v roce 2003, který je znám jako „Maputský protokol“¹⁹.

19. Pro státy, které ratifikovaly Istanbulskou úmluvu, neplatí jen povinnost *trestat* trestné činy související s násilím na ženách a domácím násilím prostřednictvím právních nebo jiných sankcí (články 29–48 Istanbulské úmluvy). Tyto státy musejí též zavést komplexní soubor opatření na *ochranu* všech (případných) obětí jakýchkoli (budoucích) násilných činů (články 18–28 Istanbulské úmluvy). Smluvní strany jsou dále povinny zvyšovat obecné povědomí a *informovat* veřejnost o prevenci domácího násilí a násilí na ženách i o posilování rovnosti žen a mužů (články 12–17 Istanbulské úmluvy).

20. Jak bylo uvedeno výše, Istanbulská úmluva potírá všechny formy násilí na ženách a domácího násilí. Čl. 3 písm. a) a b) Úmluvy²⁰ stanoví definici „*násilí na ženách a domácího násilí*“ s cílem zajistit lepší porozumění těmto dvěma pojmům a odlišit je od sebe.

¹⁵ Preambule, čl. 1 písm. b), článek 12 *Istanbulské úmluvy; Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence* [Důvodová zpráva k Úmluvě Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí] (dále jen „*důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě*“), body 25 a 31.

¹⁶ Preambule *Istanbulské úmluvy; důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě*, body 40, 44, 50, 52; Grans, *The Istanbul Convention and the Positive Obligation to Prevent Violence*, 18 *Human Rights Law Review* (2018), 136.

¹⁷ Pro úroveň OSN viz dokumenty OSN A/47/38, *CEDAW General Recommendation No. 19, Violence Against Women*, 1992; A/RES/48/104, *Declaration on the Elimination of Violence against Women*, 23. února 1994; A/61/122/Add.1, *In-depth study on all forms of violence against women, Report of the Secretary-General*, 7. července 2006; CEDAW/C/CG/35, *General recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating general recommendation No. 19*, 14. července 2017 atd. Pro úroveň Rady Evropy viz *Recommendation No. R (2002) 5 of the Committee of Ministers to member States on the protection of women against violence*, 30. dubna 2002.

¹⁸ <https://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-61.html>

¹⁹ https://www.un.org/en/africa/osaa/pdf/au/protocol_rights_women_africa_2003.pdf

²⁰ „Článek 3 – Definice

Pro účely této Úmluvy:

a) „*násilí na ženách*“ se považuje za porušení lidských práv a formu diskriminace žen a rozumí se jím všechny násilné činy založené na pohlaví, které vedou nebo pravděpodobně povedou k fyzické, sexuální, psychické nebo ekonomické újmě nebo utrpení žen, včetně hrozeb takovým činem, donucování či svévolného zbavení svobody, ať na veřejnosti nebo v soukromí;

b) „*domácím násilím*“ se rozumí všechny činy fyzického, sexuálního, psychického nebo ekonomického násilí, k nimž dojde v rámci rodiny či domácnosti, nebo mezi bývalými či současnými manželi a partnery, bez ohledu na to, zda pachatel sdílí nebo sdílel společné bydliště s obětí;“

21. Definice „*násilí na ženách*“ v čl. 3 písm. a) Istanbulské úmluvy odkazuje na všechny násilné činy na základě pohlaví, jako je fyzická, sexuální nebo psychická újma i donucování či svévolné zbavení svobody. Tento pojem zdůrazňuje, že každý násilný čin spáchaný na ženách představuje porušení lidských práv a formu diskriminace²¹.

22. Chápání násilí na ženách jakožto násilí založeného na pohlaví, jak stanoví Istanbulská úmluva, je důsledkem skutečnosti, že mnoho forem násilí je namířeno proti ženám, protože jsou ženami nebo protože tyto činy postihují ženy nepoměrně více.²² Tím, že, „*uznává strukturální povahu násilí na ženách jakožto genderově podmíněného násilí*“,²³ přijímá Istanbulská úmluva standard zavedený výborem CEDAW, který potvrzuje, že „*genderově podmíněné násilí představuje diskriminaci podle článku 1*“²⁴. Jinými slovy: pohlaví oběti, tj. to, že se jedná o ženu, je primárním motivem pro páčání násilných činů, které popisuje Istanbulská úmluva, a proto jde o diskriminaci žen²⁵.

23. Definicí pojmu *gender* v čl. 3 písm. c)²⁶ Istanbulská úmluva uznává, že násilí na ženách nepramení pouze z biologických rozdílů mezi muži a ženami, tj. z pohlaví, ale zejména ze „*společensky ustanovených rolí, chování, jednání a vlastností, které daná společnost pokládá za odpovídající pro ženy a muže*“.²⁷ Tyto stereotypní genderové role přispívají k podřízenému postavení žen ve společnosti a mohou vést k tomu, že se škodlivé praktiky a násilí na ženách stávají přijatelnými v soukromé i veřejné sféře.²⁸

24. Zákaz diskriminace žen na základě *pohlaví a genderu* uznává mnoho smluv o lidských právech. Pojmem *gender* i újmou způsobenou genderovými stereotypy se tudíž zabývá řada smluvních výborů OSN a také ESLP²⁹. Podle výboru CEDAW se pojmem *gender* rozumí „*společensky ustanovené identity, vlastnosti a role žen a mužů a sociální a kulturní význam, který těmto biologickým rozdílům připsuje společnost, což vede k hierarchickým vztahům mezi ženami a muži a rozdělení moci a práv, které favorizuje muže a znevýhodňuje ženy*“³⁰.

25. V zájmu boje proti škodlivým genderovým stereotypům článek 5 CEDAW a do menší míry čl. 2 písm. f) CEDAW stanoví výslovné povinnosti smluvních stran přijmout náležitá opatření k odstranění takových sociálních a kulturních vzorců.³¹ Podobně Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva zdůrazňuje, že *gender* rovněž „*[ovlivňuje rovné právo mužů a žen na požívání jejich práv]*“³².

²¹ Čl. 3 písm. a) Istanbulské úmluvy: „*násilí na ženách*“ se považuje za porušení lidských práv a formu diskriminace žen a rozumí se jím všechny násilné činy založené na pohlaví, které vedou nebo pravděpodobně povedou k fyzické, sexuální, psychické nebo ekonomické újmě nebo utrpení žen, včetně hrozeb takovým činem, donucování či svévolného zbavení svobody, ať na veřejnosti nebo v soukromí“.

²² Čl. 3 písm. d) Istanbulské úmluvy; důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě, bod 44.

²³ Preambule k Istanbulské úmluvě.

²⁴ Výbor CEDAW, *General Recommendation 35: Gender-based violence against women, updating recommendation 19*, 26. července 2017, bod 21; výbor CEDAW, *General Recommendation 19: Violence against women* (1992), body 1 a 6.

²⁵ Důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě, bod 44.

²⁶ „c) „*gender*“ znamená společensky ustanovené role, chování, jednání a vlastnosti, které daná společnost pokládá za odpovídající pro ženy a muže;“

²⁷ Čl. 3 písm. c) Istanbulské úmluvy; Istanbulská úmluva, Otázky a odpovědi (dále jen: „Rada Evropy, Q&A“), 6.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Agentura Evropské unie pro základní práva a Rada Evropy, *Handbook on European non-discriminatory law* (2018), 170–171.

³⁰ Výbor CEDAW, *General Recommendation 28: The core obligations of States parties under Article 2 CEDAW*, 16. prosince 2010, bod 5.

³¹ OHCHR Commissioned Report (2013), *Gender Stereotyping as a Human Rights Violation*, 21–22.

Slovy Výboru pro hospodářská, sociální a kulturní práva pojem *gender* zahrnuje kulturní očekávání a předpoklady týkající se chování, postojů, povahových rysů a fyzických a intelektuálních schopností mužů a žen výlučně na základě jejich identity jakožto mužů nebo žen.³³ Podobný přístup zastává Výbor pro lidská práva ve své Obecném komentáři k rovnosti mezi muži a ženami, kde zdůrazňuje, že „*inequality in the enjoyment of rights by women throughout the world is deeply embedded in tradition, history and culture, including religious attitudes*“ [nerovnost v tom, jak mohou ženy po celém světě požívat svých práv, je hluboce zakořeněna v tradici, historii a kultuře, včetně náboženských postojů]³⁴.

26. ESLP shledal, že rozdílné zacházení s muži a ženami nelze odůvodnit odkazem na tradiční rozdělení genderových rolí ve společnosti.³⁵

27. Kromě definice pojmu *násilí na ženách* čl. 3 písm. b) Istanbulské úmluvy rovněž stanoví definici pojmu *domácí násilí*. Domácím násilím se zde rozumí „*všechny činy fyzického, sexuálního, psychického nebo ekonomického násilí, k nimž dojde v rámci rodiny či domácnosti, nebo mezi bývalými či současnými manželi a partnery*“.³⁶ Genderově neutrální definice *domácího násilí* uznává, že oběťmi domácího násilí mohou být i muži, děti a senioři.³⁷ Je však všeobecně známo, že většinou obětí domácího násilí jsou ženy.³⁸ Domácí násilí tudíž představuje další formu násilí, které je zřetelně genderově zaměřené.³⁹

28. Istanbulská úmluva potírá domácí násilí bez ohledu na rodinu či domácnost, kde k němu dochází. Domácí násilí může vést k *násilí páchanému intimním partnerem* mezi současnými či bývalými manželi a druhy i *mezigeneračnímu násilí* mezi dvěma či více členy rodiny různých generací⁴⁰. Jelikož je cílem Istanbulské úmluvy řešit násilí na ženách a domácí násilí bez ohledu na to, kde k němu dochází, neomezuje se její uplatňování na řádně sezdané páry, ale rozšiřuje se na všechny partnery, sezdané či nesezdané, bez ohledu na to, zda jsou stejného či rozdílného pohlaví. Z ochrany nejsou na základě rodinného stavu nebo jiných důvodů diskriminace upravených v Úmluvě vyloučeny žádné skupiny obětí.⁴¹

C. Osobní oblast působnosti

29. Jelikož je hlavním cílem Istanbulské úmluvy chránit ženy proti všem formám násilí (čl. 1 odst. 1 písm. a)) a podporovat posilování postavení žen (čl. 1 odst. 1 písm. b)), uplatní se úmluva především na ženy a dívky (čl. 3 písm. f)). Tato omezená osobní oblast působnosti navíc vyplývá ze skutečnosti, že Istanbulská úmluva upravuje zejména formy násilí, které zažívají pouze ženy, protože jsou ženami (např. nucený potrat nebo mrzačení ženských pohlavních orgánů), nebo které ovlivňují nepoměrně více ženy (např. znásilnění, nebezpečné pronásledování, domácí násilí nebo nucený sňatek).⁴²

³² Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva, *General Comment 16: Article 3 (The Equality of Rights between Men and Women to the Enjoyment of all Economic, Social and Cultural Rights)*, 11. srpna 2005, bod 14.

³³ Tamtéž.

³⁴ Výbor pro lidská práva, *General Comment 28: Article 3 (The Equality of Rights between Men and Women)*, 29. března 2000, bod 5.

³⁵ ESLP, *Khamtokhu a Aksenchik v. Rusko* [GC], č. 60367/08 a 961/11, rozsudek ze dne 24. ledna 2017, body 141–143.

³⁶ Čl. 3 písm. b) *Istanbulské úmluvy*.

³⁷ *Důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě*, bod 41.

³⁸ ESLP, *Opuz v. Turecko*, č. 33401/02, rozsudek ze dne 9. června 2009.

³⁹ *Důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě*, bod 42.

⁴⁰ Tamtéž, body 41–42.

⁴¹ Tamtéž; Rada Evropy, Q&A, 7.

⁴² Viz čl. 3 písm. d) *Istanbulské úmluvy*: definice „násilí založeného na pohlaví“; články 32–40 *Istanbulské úmluvy*; Rada Evropy, Q&A, 5.

30. Jak již bylo ale uvedeno výše, Istanbulská úmluva uznává, že oběťmi domácího násilí mohou být i muži a chlapci.⁴³ Muži rovněž zažívají některé formy násilí, které upravuje Úmluva, byť méně často a obvykle v méně závažné podobě. Istanbulská úmluva tuto skutečnost uznává a vyzývá smluvní strany, aby ustanovení Úmluvy uplatňovaly na všechny oběti domácího násilí, včetně mužů, dětí a seniorů.⁴⁴

31. Zákaz diskriminace zakotvený v čl. 4 odst. 3 Istanbulské úmluvy⁴⁵ zajišťuje rovnou ochranu všem obětem (domácího) násilí, neohledně na jakékoli jejich znaky. Právo na nediskriminaci je základním prvkem, na kterém je založený celý mezinárodní systém lidských práv.⁴⁶ Zásada nediskriminace zaručuje, že „[k]aždý má všechna práva a všechny svobody [...] bez jakéhokoli rozlišování [...]“.⁴⁷ Zásada je zakotvena ve všech významných lidskoprávních úmluvách, jako je čl. 2 odst. 1 a článek 26 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, čl. 2 odst. 2 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech a článek 14 EÚLP. Istanbulská úmluva poskytuje ochranu proti diskriminaci na základě otevřeného seznamu diskriminačních důvodů, mezi nimiž je i genderová identita a sexuální orientace.⁴⁸ Uplatňováním ustanovení Istanbulské úmluvy bez jakékoli diskriminace založené na genderové identitě a sexuální orientaci Úmluva uznává, že každý se může stát obětí domácího násilí. Istanbulská úmluva mimo to zajišťuje, aby každá osoba, bez ohledu na sexuální orientaci nebo genderovou identitu, byla chráněna před domácím násilím a měla přístup k odpovídající podpoře a ochraně.

32. Zahnutím dvou výše uvedených důvodů, tj. genderové identity a sexuální orientace, do seznamu zakázaných rozlišení, tj. nevytváří Istanbulská úmluva nové standardy. Spíše „staví na právních závazcích, které vycházejí z jiných právních nástrojů“, ⁴⁹ jako je EÚLP a příslušná judikatura, CEDAW, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech a Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.

33. ESLP například ve svém výkladu EÚLP umožňuje stěžovatelům, kteří byli diskriminováni na základě sexuální orientace nebo genderové identity, aby se domáhali porušení článku 14 EÚLP ve spojení s dalším hmotněprávním nárokem vyplývajícím z EÚLP.⁵⁰

34. Otázku diskriminace na základě sexuální orientace a genderové identity vznesly i další orgány pro lidská práva. Výbor CEDAW například vydal dvě *obecná doporučení*, v nichž uznává, že diskriminace, které čelí ženy, je „neoddělitelně spjata s dalšími faktory, které ovlivňují ženy, jako je sexuální orientace a genderová identita.“⁵¹

35. Výbor pro lidská práva zase dospěl k závěru, že odkaz na *pohlaví* v čl. 2 odst. 1 a článku 26 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech zahrnuje také sexuální orientaci.⁵²

⁴³ Rada Evropy, Q&A, 5; *důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě*, body 41 a 45.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Článek 4 – *Základní práva, rovnost a nediskriminace*

3. *Provádění ustanovení této Úmluvy smluvními stranami, zvláště opatření na ochranu práv obětí, musí být zajištěna bez jakékoliv diskriminace, zejména diskriminace na základě pohlaví, genderu, rasy, barvy pleti, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnosti menšiny, majetku, narození, sexuální orientace, genderové identity, věku, zdravotního stavu, zdravotního postižení, rodinného stavu, postavení migranta nebo uprchlíka či jiného postavení.“*

⁴⁶ Moeckli, *Equality and Non-Discrimination*, v: Moeckli / Shah / Sivakumaran, *International Human Rights Law* (2018), 148, 152.

⁴⁷ Článek 1 *Všeobecné deklarace lidských práv*.

⁴⁸ *Důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě*, bod 53.

⁴⁹ Rada Evropy, Q&A, 9.

⁵⁰ ESLP, *X a ostatní v. Rakousko* [GC], č. 19010/07, rozsudek ze dne 19. února 2013; ESLP, *Taddeucci a McCall v. Itálie*, č. 51362/09, rozsudek ze dne 30. června 2016; ESLP, *Sousa Goucha v. Portugalsko*, č. 70434/12, rozsudek ze dne 22. března 2016, bod 27.

⁵¹ Výbor CEDAW, *General Recommendation 27: Older women and protection of their human rights*, 16. prosince 2010, bod 13; Výbor CEDAW, *General Recommendation 28: The core obligations of States Parties under Article 2 CEDAW*, 16. prosince 2010, bod 18.

⁵² Výbor pro lidská práva, *Toonen v. Austrálie*, č. 488/1992, 31. března 1994, bod 8.7.

Výbor pro lidská práva má podle své judikatury za to, že smluvní strany musí zajistit, aby všichni jednotlivci na jejich území mohli požívat práv zakotvených v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech i rovné ochrany před zákonem bez rozlišování na jakémkoli základě, včetně sexuální orientace (čl. 2 odst. 1 a článek 26 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech).⁵³

36. Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva přijal Obecný komentář k nediskriminaci v oblasti hospodářských, sociálních a kulturních práv, ve kterém potvrdil, že požívání práv zakotvených v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech nesmí být omezeno na základě sexuální orientace nebo genderové identity. Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva výslovně uznal, že podle čl. 2 odst. 2 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech zahrnuje kritérium „jiného postavení“ sexuální orientaci a genderovou identitu. V důsledku toho patří sexuální orientace a genderová identita osoby k zakázaným důvodům diskriminace zakotveným v čl. 2 odst. 2 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.⁵⁴

37. Konečně pokud jde o provádění povinností vyplývajících z Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, smluvní strany musejí zajistit, aby se Úmluva uplatňovala na všechny osoby bez ohledu na jejich sexuální orientaci nebo transgenderovou identitu.⁵⁵

IV. Mezinárodní závazky

38. Povinnost chránit každého před genderově podmíněným násilím vychází z ratifikace těchto smluv o lidských právech:

1. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod – EÚLP (TIF56: 1953)⁵⁷;
2. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (TIF: 1976)⁵⁸;
3. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (TIF: 1976)⁵⁹;
4. Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen – CEDAW (TIF: 1981)⁶⁰ a
5. Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (TIF: 1987)⁶¹.

39. Nezajištění ochrany před domácím násilím a nezamezení genderově podmíněnému násilí páchanému na ženách může vést k porušení práva na život nebo práva nebýt vystaven mučení nebo jinému fyzickému zneužívání, která jsou zakotvena v článcích 2 a 3 EÚLP i v článcích 6 a 7 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.⁶²

40. Co se týče článků 2 a 3 EÚLP, ESLP rozhodl, že členské státy mohou mít pozitivní závazek chránit osoby před zbavením života i fyzickým zneužíváním, pokud tyto činy páchá soukromá osoba.⁶³

⁵³ Výbor pro lidská práva, *X v. Kolumbie*, č. 1361/2005, 13. ledna 2001, bod 7.2; Výbor pro lidská práva, *Young v. Austrálie*, č. 941/2000, 29. června 1999, bod 10.2.

⁵⁴ Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva, *General Comment 20: Article 2 (2) (Non-discrimination in economic, social and cultural rights)*, 2. července 2009, bod 32.

⁵⁵ Výbor proti mučení, *General Comment 2: Implementation of Article 2 by States Parties*, 24. ledna 2008, bod 21.

⁵⁶ TIF = *Treaty In Force* (platnost smlouvy).

⁵⁷ Rok ratifikace v Arménii: 2002.

⁵⁸ Rok ratifikace v Arménii: 1993.

⁵⁹ Rok ratifikace v Arménii: 1993.

⁶⁰ Rok ratifikace v Arménii: 1993.

⁶¹ Rok ratifikace v Arménii: 1993.

⁶² Joseph/Dipnall, *Scope of Application*, v: Moeckli/Shah/Sivakumaran, *International Human Rights Law* (2018), 115; ESLP, *Opuz v. Turecko*, č. 33401/02, rozsudek ze dne 9. června 2009; Výbor pro lidská práva, *General Comment 28: Article 3 (The Equality of Rights between Men and Women)*, 29. března 2000, body 10 a 11.

⁶³ ESLP, *Osman v. Spojené království*, č. 23452/94, rozsudek ze dne 28. října 1998, bod 115; ESLP, *Z a další v. Spojené království*, č. 29392/95, rozsudek ze dne 10. května 2001, bod 73.

Členské státy jsou navíc povinny přijmout náležitá opatření, aby násilné činy a obtěžování byly kriminalizovány. Jinými slovy, v případě domácího násilí musí členské státy přijmout všechna (legislativní) opatření k ochraně (případně) dotčených osob.⁶⁴ Jestliže domácí násilí ještě nevyústilo v násilí, ale dochází k opakovanému vyhrožování, může se jednat o porušení práva na fyzickou a psychickou nedotknutelnost, které je zakotveno v článku 8 EÚLP.⁶⁵ Členské státy tak mohou mít závazek chránit jednotlivce před takovými zásahy třetích stran.⁶⁶ A konečně ESLP uznal, že v členských státech, kde jsou oběťmi domácího násilí převážně ženy, může být domácí násilí považováno za násilí založené na pohlaví, a může tudíž představovat porušení článku 14 EÚLP ve spojení s články 2 a 3 EÚLP.⁶⁷

41. V zájmu zajištění souladu s články 6 a 7 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech musí členské státy chránit ženy před praktikami, které porušují právo na život nebo je vystavují krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení.⁶⁸ Smluvní strany tudíž musí stíhat a trestat domácí a jiné druhy násilí na ženách. Výbor pro lidská práva dále zdůrazňuje, že přijetí opatření na ochranu žen samo o sobě k zajištění souladu s Mezinárodním paktem o občanských a politických právech nestačí. Součástí povinnosti, kterou stanoví Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, je i přijetí opatření k zajištění účinného a rovného posilování postavení žen.⁶⁹

42. Jak jsme viděli výše (viz oddíl III.B), výbor CEDAW vykládá násilí založené na pohlaví jako formu diskriminace žen, kterou zakazuje článek 1 CEDAW.⁷⁰ Násilí „*zaměřené proti ženě proto, že je žena, nebo které postihuje ženy ve vyšší míře*“, porušuje nejenom právo žen na život a jejich právo nebyt vystaveny krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení, ale také článek 1 CEDAW.⁷¹ Výbor CEDAW dále shledal, že ze zákazu násilí založeného na pohlaví (článek 1 CEDAW) a zákazu diskriminace žen v rodinných vztazích (článek 16 CEDAW) vyplývají pro státy pozitivní závazky chránit ženy před domácím násilím.⁷² Povinnosti smluvních stran týkající se domácího násilí a násilí založeného na pohlaví obecně tak musí zahrnovat opatření zakotvená v článku 2 CEDAW.⁷³ Státy jsou proto povinny přijmout právní předpisy zakazující a kriminalizující všechny formy násilí založeného na pohlaví páchaného na ženách, zajistit přístup žen, které jsou oběťmi násilných činů, ke zdravotnickým a poradenským službám, a zavést osvětové programy, které by pomohly pochopit násilí založenému na pohlaví páchanému na ženách.⁷⁴

43. Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva uznává, že násilí založené na pohlaví „[představuje formu diskriminace, která znemožňuje požívat práva a svobody, včetně hospodářských, sociálních a kulturních práv].“⁷⁵ Přístup Výboru pro hospodářská, sociální a kulturní práva týkající se povinnosti smluvních stran zamezit násilí na ženách je tedy podobný přístupu ESLP, Výboru pro lidská práva a výboru CEDAW.

⁶⁴ Grabenwarter, *European Convention on Human Rights: Commentary* (2014), článek 3 EÚLP, bod 18.

⁶⁵ Grabenwarter, *European Convention on Human Rights: Commentary* (2014), článek 8 EÚLP, bod 74.

⁶⁶ ESLP, *A v. Chorvatsko*, č. 55164/08, rozsudek ze dne 14. října 2010, bod 57.

⁶⁷ ESLP, *Opuz v. Turecko*, č. 33401/02, rozsudek ze dne 9. června 2009, bod 198 a násl.

⁶⁸ Výbor pro lidská práva, *General Comment 28: Article 3 (The Equality of Rights between Men and Women)*, 29. března 2000, body 8, 10, 11; Výbor pro lidská práva, *General Comment 20: Article 7 (Prohibition of Torture, or Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment)*, 10. března 1992, bod 13.

⁶⁹ Výbor pro lidská práva, *General Comment 28: Article 3 (The Equality of Rights between Men and Women)*, 29. března 2000, bod 3.

⁷⁰ Výbor CEDAW, *General Recommendation 19: Violence against women* (1992), bod 7; výbor CEDAW, *General Recommendation 35: Gender-based violence against women, updating recommendation 19*, 26. července 2017, bod 1.

⁷¹ Výbor CEDAW, *General Recommendation 19: Violence against women* (1992), bod 7.

⁷² Výbor CEDAW, *General Recommendation 35: Gender-based violence against women, updating recommendation 19*, 26. července 2017, bod 16; Otto, *Women's Rights*, v: Moeckli / Shah / Sivakumaran, *International Human Rights Law* (2018), 319.

⁷³ Výbor CEDAW, *General Recommendation 35: Gender-based violence against women, updating recommendation 19*, 26. července 2017, bod 21.

⁷⁴ Tamtéž, body 26, 29 a 30.

⁷⁵ Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva, *General Comment 16: Article 3 (The Equal Right of Men and Women to the Enjoyment of all Economic, Social and Cultural Rights)*, 11. srpna 2005, bod 27.

Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva zdůrazňuje, že je zapotřebí zavést náležitá opatření pro prevenci, vyšetřování, trestání a nápravu násilných činů páchaných na ženách soukromými osobami.⁷⁶ Výbor dále poukazuje na skutečnost, že domácí násilí postihuje v první řadě ženy a že zakládá povinnosti v oblasti ochrany podle čl. 10 odst. 1 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (práva rodiny) společně s článkem 3 téhož mezinárodního paktu (rovná práva mužů a žen).⁷⁷ Uvedená ochranná opatření zahrnují klasifikaci domácího násilí jako trestného činu i zřízení krizových center nebo útočišť pro oběti a pořádání osvětových kampaní.⁷⁸

44. Konečně, Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání zdůrazňuje, že smluvní strany musejí při provádění hlavních závazků v ní stanovených, a to zejména závazku předcházet mučení a fyzickému zneužívání, věnovat zvláštní pozornost ochraně marginalizovaných skupin nebo jednotlivců.⁷⁹ Ženy a dívky jsou kvůli svému genderu obzvlášť zranitelné, pokud jde o mučení a fyzické zneužívání.⁸⁰ Výbor proti mučení poukazuje na to, že jednou ze situací, kdy jsou ženy ohroženy, je násilí páchané soukromými osobami doma. Pokud tedy smluvní strany nezajistí prevenci, vyšetřování, stíhání a trestání soukromých osob v případě násilí založeného na pohlaví, jako je domácí násilí, porušují tak ustanovení Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.⁸¹

45. Přidaná hodnota, kterou Istanbulská úmluva přináší k tomto souboru významných mezinárodních nástrojů, spočívá v tom, že se jedná o první evropský nástroj, který se zabývá násilím na ženách a domácím násilím komplexním způsobem. Úmluva zavádí nová ustanovení, která vyžadují zvláštní institucionální uspořádání (včetně vnitrostátních koordinačních orgánů, sběru údajů a výzkumu, zapojení nevládních organizací a spolupráce mezi institucemi) a stanoví konkrétní preventivní opatření (od vzdělávání, odborné přípravy pracovníků po zapojení soukromého sektoru a médií), ochranná opatření (od všeobecných po specializované služby, služby pro dětské svědky, informace pro oběti) a v souladu s hmotným právem občanskoprávní, správní a trestní opatření i procesní záruky pro oběti. Istanbulská úmluva je také prvním evropským nástrojem, který tyto jevy výslovně vztahuje ke škodlivým genderovým stereotypům. =Úmluva konečně také zřizuje nový mezinárodní orgán (GREVIO – viz oddíl V.D níže), jehož úkolem je monitorovat provádění těchto opatření.⁸² Ratifikace Istanbulské úmluvy tak kromě vyjádření normativního závazku vůči hodnotám chráněným tímto nástrojem rovněž zahrnuje povinnost smluvních stran provést některá opatření a podrobit se dohledu, které provádí GREVIO. Právě tyto nové prvky byly předmětem jiných debat týkajících se Istanbulské úmluvy.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ Tamtéž; Saul/Kinley/Mowbray, *The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: Commentary, Cases and Materials* (2014), článek 10 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, 733–734.

⁷⁸ Saul/Kinley/Mowbray, *The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: Commentary, Cases and Materials* (2014), článek 10 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, 734–735.

⁷⁹ Výbor proti mučení, *General Comment 2: Implementation of Article 2 by States Parties*, 24. ledna 2008, bod 21.

⁸⁰ Tamtéž, bod 22.

⁸¹ Tamtéž, bod 18.

⁸² Viz rovněž *Legal Opinion on Istanbul Convention Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (CETS No 210) – scope of obligations* <https://www.coe.int/en/web/dlapil/-/legal-opinion-on-istanbul-convention>. Istanbulskou úmluvu zmiňuje také dokument OSN *Progress of the World's Women 2019-2020*, s. 185: „The most recent and advanced legally binding instrument is the Council of Europe Convention on preventing and combating VAW and domestic violence (the 'Istanbul Convention'), which entered into force in 2014. It obliges States to take action to prevent and protect against all forms of VAW, prosecute those accused of perpetrating VAW and enact integrated policies to prevent and respond to VAW.“ [Nejnovějším a nejpokročilejším právně závazným nástrojem je Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí (dále jen „Istanbulská úmluva“), která vstoupila v platnost v roce 2014. Zavazuje státy k tomu, aby přijaly opatření k prevenci a ochraně před všemi formami násilí na ženách, stíhaly osoby obviněné z páchaní násilí na ženách a přijaly integrované politiky pro prevenci a reagování na násilí na ženách.] <https://www.unwomen.org/en/digital-library/progress-of-the-worlds-women>

V. Posouzení

A. Istanbulská úmluva: Potřebuje ji Arménie?

46. Občas se objevují názory, že Istanbulská úmluva není ve skutečnosti potřebná, a to z těchto důvodů:

- a. protože problém, který řeší, v dotčené zemi neexistuje; nebo
- b. protože se daným problémem již dostatečně zabývají stávající mezinárodněprávní nástroje; nebo
- c. protože v dotčené zemi již existuje uspokojivý vnitrostátní (legislativní) rámec pro potírání všech forem násilí na ženách.

47. Je třeba hned na začátku zdůraznit, že žádný z těchto argumentů nepředstavuje ústavní překážku. Netýkají se *možnosti* ratifikovat Istanbulskou úmluvu, ale spíše *vhodnosti* ratifikace.

48. *První tvrzení* je primárně faktické povahy. Účelem Istanbulské úmluvy je předcházet, stíhat a eliminovat všechny formy násilí na ženách, včetně domácího násilí, které postihuje nepoměrně více ženy, přispívat k odstranění všech forem diskriminace žen a podporovat skutečnou rovnost žen a mužů.

49. Domácí násilí je rozšířeným a rozsáhlým jevem. Jednu z nejkompexnějších studií k tomuto tématu provedla v Evropě Agentura Evropské unie pro základní práva v roce 2014. Představila údaje o rozsahu, povaze a důsledcích násilí na ženách ve všech 28 členských státech EU. Výsledek studie byl šokující. Každá třetí žena (33 %) zažila od věku 15 let fyzické nebo sexuální násilí. Každá pátá žena (18 %) zažila nebezpečné pronásledování a každá druhá (55 %) se setkala s jednou či více formami sexuálního obtěžování. Přestože jsou tato čísla alarmující sama o sobě, jsou ještě více alarmující, uvědomíme-li si, že ženy podobné incidenty zpravidla nehlásí na policii ani jiným institucím, které by mohly poskytnout podporu, včetně organizací na podporu obětí. I když se uvedené statistiky netýkají Arménie, existují důvody pro to domnívat se, že ani v Arménii nepůjde o marginální jev.⁸³ I organizace OBSE zveřejnila v březnu 2019 novou studii (jež také nezahrnuje Arménii), která potvrzuje alarmující zjištění o obrovském rozsahu uvedeného jevu.⁸⁴

50. Jak uvedl ESLP ve věci *Opuz v. Turecko* „otázka domácího násilí [...] představuje všeobecný problém, který se týká všech členských států a který se ne vždy dostane na povrch, jelikož k němu často dochází v osobních vztazích či uzavřených kruzích“⁸⁵].

51. *Druhé tvrzení* se týká toho, že Istanbulská úmluva údajně nestanoví nic nového a že daný předmět je již dostatečně upraven v jiných mezinárodněprávních nástrojích. Jak jsme viděli výše, skutečně existují různé nástroje týkající se lidských práv, a to jak na univerzální, tak na regionální úrovni, které Arménie ratifikovala a jež se zabývají některými otázkami upravenými Istanbulskou úmluvou. Například zákaz diskriminace mezi ženami a muži je zakotven v obecných nástrojích na ochranu lidských práv (článek 3 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, článek 14 a protokol 12 EÚLP) a podrobně rozpracován v odvětvových smlouvách o lidských právech (CEDAW).

⁸³ Viz např. světová databáze násilí na ženách *Global Database on Violence against Women* (<http://evaw-global-database.unwomen.org/en/countries/asia/armenia>) a organizace Human Rights Watch 2018 (<https://www.hrw.org/news/2018/01/12/armenia-little-protection-aid-domestic-violence-survivors>); 2016 CEDAW Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Armenia (<https://www.refworld.org/docid/583863b34.html>); Gap analysis of Armenian criminal law in light of the standards established by the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (<https://rm.coe.int/gap-analysis-armenian-law-eng/168075bac2>).

⁸⁴ <https://www.osce.org/secretariat/413237>

⁸⁵ ESLP, 9. června 2009, *Opuz v. Turecko*, věc č. 33401/02, bod 132.

Tyto nástroje obsahují také další záruky důležité pro podporu skutečné rovnosti a ochranu lidské důstojnosti. Jak však již bylo řečeno, Istanbulská úmluva z těchto nástrojů vychází a zaměřuje se konkrétně na násilí na ženách a domácí násilí, kterým se starší nástroje výslovně nevěnují. Stanoví také zvláštní mechanismus pro monitorování. Istanbulská úmluva tak má zvláštní přidanou hodnotu v porovnání s dříve ratifikovanými mezinárodními smlouvami v této oblasti.

52. *Třetí tvrzení* říká, že Istanbulská úmluva není potřeba, protože v Arménii již existuje uspokojivý vnitrostátní (legislativní) rámec pro potírání všech forem násilí na ženách. Benátská komise se domnívá, že existence řádné interní infrastruktury k ochraně lidských práv nic nemění na tom, že vnější kontrola je žádoucí. Jedná se o prvky, které se vzájemně doplňují, ne vylučují. Je zřejmé, že ochranu lidských práv by měl zajišťovat především vnitrostátní právní řád. Je na každém jednotlivém státě, aby s ohledem na faktické údaje posoudil,⁸⁶ jaké prostředky pro řešení určitého jevu jsou na vnitrostátní úrovni nejlepší. To však neznamená, že doplňkový vnější dohled zajištěný mezinárodními nástroji by měl být považován za zbytečný: a) ratifikace mezinárodního nástroje má symbolický význam (státní orgány vysílají silný signál, že myslí ochranu základních práv občanů / potírání určitého společenského jevu vážně); b) mezinárodní úroveň může poskytnout fórum pro sdílení osvědčených postupů a přístupů vnitrostátních orgánů k řešení násilí na ženách a domácího násilí, pro diskusi o případných nedostatcích na vnitrostátní úrovni a pro aktivní přispívání k definování společných postupů pro opatření na mezinárodní úrovni a c) mezinárodní nástroj může poskytnout další záruky v porovnání s vnitrostátním rámcem.

53. Lze shrnout, že pokud jde o to, zda je skutečně potřeba Istanbulskou úmluvu ratifikovat, Benátská komise zdůrazňuje, že se zde nejedná o slučitelnost s arménskou ústavou, ale o vhodnost/příležitost. Úkolem Benátské komise není poskytnout vyčerpávající analýzu situace v Arménii a arménského vnitrostátního práva a praxe. Posouzení situace by měly provést arménské orgány s přihlédnutím ke zprávám odborníků, jako je zpráva výboru CEDAW k Arménii z roku 2016⁸⁷ a zpráva Rady Evropy z roku 2017⁸⁸.

B. Istanbulská úmluva: Obsahuje problematické výrazy a pojmy?

54. Istanbulská úmluva používá určité výrazy a pojmy, které by podle některých názorů mohly odporovat výrazům pojmům zakotveným ve národních ústavách. Jedná se zejména o výrazy *gender*, *genderová identita*, *rodina*, *sňatek* a *sexuální orientace*.

55. Pojem *gender*, který je použit v Istanbulské úmluvě, figuroval již v jiné, dřívější smlouvě, která se zabývá násilím na ženách, a sice v Úmluvě z Belém do Pará z roku 1994. Ta definuje násilí na ženách podobně jako Istanbulská úmluva.

56. Istanbulská úmluva tento pojem používá na různých místech (celkem 25 výskytů). Zaprvé uvádí definici pojmu *gender* (viz výše, čl. 3 písm. c)) a násilí založeného na pohlaví (viz výše, čl. 3 písm. d)). Zadruhé vyzývá státy, aby při hledání řešení násilí na ženách a domácího násilí přijaly genderově citlivý přístup.

⁸⁶ Viz např. středisko European Observatory on Femicide, které zřídila Maltská univerzita v roce 2018 (on-line na adrese <https://www.um.edu.mt/research/femicide>).

⁸⁷ *Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Armenia*, <https://www.refworld.org/docid/583863b34.html>

⁸⁸ *Gap analysis of Armenian criminal law in light of the standards established by the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence*, <https://rm.coe.int/gap-analysis-armenian-law-eng/168075bac2>

57. Objevují se názory, že zavedením pojmu *gender* Istanbulská úmluva popírá existenci přirozených, biologických rozdílů mezi muži a ženami⁸⁹. Čl. 12 odst. 1 Istanbulské úmluvy by tak byl trojským koněm tzv. genderové ideologie, která se snaží zcela změnit kulturu národních států a přinutit je k tomu, aby popřely biologické rozdíly mezi muži a ženami. Istanbulská úmluva by údajně byla v rozporu s národními ústavami, které uznávají existenci dvou pohlaví (mužů a žen). Tento výklad však není opodstatněný.

58. Výklad zřejmě do velké míry pramení z nejasností mezi pojmy pohlaví a gender nebo spíše ze skutečnosti, že v mnoha jazycích se pro tyto dva odlišné pojmy nepoužívají odlišné výrazy. Dva závazné jazyky Istanbulské úmluvy, angličtina a francouzština, mezi pojmy *sex/sexe* [pohlaví] a *gender/gentre* [gender] rozlišují. Zatímco první výraz označuje biologickou skutečnost, druhý se v souladu s výše uvedenou definicí týká společenských očekávání spojených s touto skutečností. Tato „společenská“ definice nemá v žádném případě nahradit biologickou definici. Kromě toho, i když Istanbulská úmluva stanoví definici „genderu“, nevyžaduje, aby smluvní strany tuto definici zavedly do svého právního řádu. Definice spíše slouží smluvním stranám jako nástroj k výkladu a lepšímu porozumění, a tím pádem také lepšímu uplatňování ustanovení Istanbulské úmluvy.

59. Jak stanoví důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě: [„účelem tohoto ustanovení je promluvit k srdcím a myslím osob, které svým chováním přispívají k přetrvávání forem násilí zahrnutých v oblasti působnosti této Úmluvy“]⁹⁰. Ustanovení je tak zaměřeno proti genderovým stereotypům a předsudkům, které vyvolávají a podněcují násilí na ženách, jako je například myšlenka, že ženy jsou podřízeny mužům, a proto musejí být trestány bitím. Volba opatření nezbytných ke změně škodlivých stereotypů je ponechána na jednotlivých státech.

60. Istanbulská úmluva netvrdí, že veškeré násilí na ženách nebo dokonce veškeré násilí obecně je genderově podmíněné, resp. založené na pohlaví. Tvrdí, že společenská očekávání týkající se chování mužů a žen patří ke zdrojům násilí na ženách a domácího násilí. V důsledku toho, co preambule Istanbulské úmluvy popisuje jako „*historicky nerovné mocenské vztahy mezi ženami a muži, které vedly k dominanci mužů nad ženami a k diskriminaci žen ze strany mužů, a bránily ženám v plném rozvoji*“ (odstavec 9), jsou ženy obzvláště ohrožené násilím, jelikož násilí na ženách, a to zejména doma, bylo tradičně vnímáno jako společensky přijatelné. Například zákony, které manželům dovolují či dokonce vyžadují, aby „trestali“ své ženy, a to i fyzicky, byly historicky v platnosti ve většině zemí na světě a byly zrušeny relativně nedávno.⁹¹ Podobně takzvané *zločiny ze cti*, kdy člen rodiny zabije, zraní či jinak poškodí příbuznou osobu, která měla rodinu zostudit či zhanobit, jsou ve většině případů namířené proti ženám.⁹²

⁸⁹ Viz např. Roxana Stanciu, *Gender is not a social construct, even if the Istanbul Convention says so*, *European Dignity Watch*, 8. června 2018.

⁹⁰ *Důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě*, bod 85.

⁹¹ J. C. Campbell, *Beating of wives: a cross-cultural perspective*, *Victimology*, Vol. 10, 1985, s. 174–85; David Peterson, *Wife Beating: An American Tradition*, *The Journal of Interdisciplinary History*, Vol. 23, 1992, s. 97–118; Lorna McLean, *Deserving Wives and Drunken Husbands: Wife Beating, Marital Conduct, and the Law in Ontario, 1850–1910*, *Histoire sociale/Social History*, Vol. 35, 2002, s. 59–81.

⁹² Viz Hossein, Sara, Welchman, Lynn (eds), *„Honour“: Crimes, Paradigms and Violence Against Women*, Zed Books, 2005.

61. Větší tolerování násilí na ženách, zejména doma, odráželo skutečnost, že ve většině tradičních společností byly ženy považovány za podřízené mužům. Byly vyloučeny z mnoha oblastí veřejného života a mohly se pohybovat pouze v soukromých kruzích. Jejich mužští příbuzní nebo jiní mužští členové společnosti jim ukazovali, kde je jejich místo. Během minulého století bylo toto přísné rozdělení podle pohlaví v členských státech Rady Evropy z velké části překonáno. Právní řády těchto států nyní mužům a ženám připisují rovné právní postavení (např. článek 30 arménské ústavy). Přesto osoby páchající násilí na ženách, zejména domácí násilí, mohou stále jednat podle genderových vzorců z minulosti nebo těžit z prostředí, kde tyto vzorce ještě nejsou zcela překonány.

62. V reakci na tuto situaci Istanbulská úmluva uznává, že přestože násilí na ženách je multikauzální jev, má strukturální rozměr, jelikož je často spojováno s diskriminací žen a jejich právně odlišným a podřízeným postavením ve společnosti. Proto úmluva vyzývá státy, aby tento aspekt nepřehlížely a zaujaly. Rovněž státy vyzývá, aby řešily strukturální příčiny násilí na ženách tak, že přijmou „nezbytná opatření k prosazování změn společenských a kulturních vzorců, pokud jde o chování žen a mužů s cílem vymýcení předsudků, obyčejů, tradic a veškerých dalších zvyklostí, které jsou založené na myšlence podřazenosti žen nebo na stereotypních úlohách žen a mužů“ (čl. 12 odst. 1).

63. Arménská ústava gender nezmiňuje. Zaručuje však rovnost žen a mužů (článek 30) a stanoví „podporování skutečné rovnosti žen a mužů“ (čl. 86 odst. 4) jako jeden z cílů státní politiky. Odstranění násilí na ženách, včetně násilí, a podpora opatření, která jsou na to zaměřena, včetně opatření usilujících o změnu škodlivých genderových stereotypů, je plně v souladu s ústavní úpravou.

64. Dalším údajně kontroverzním pojmem je *genderová identita*. Podle nejčastěji používaných definic tohoto pojmu by bylo možné mít za to, že výraz „genderová identita“ zahrnuje nejenom jedince, jako jsou transsexuální osoby, které změnilly pohlaví, ale také osoby, které si zvolily jiné prostředky k vyjádření svého genderu.⁹³ To zahrnuje transvestity, transgender osoby a cross-dressery i další skupiny osob, které nezapadají do binárních kategorií *mužů* nebo *žen* a často jsou označovány jako „*třetí pohlaví*“.⁹⁴ Istanbulská úmluva však nestanoví definici *genderové identity*; tento výraz se v Úmluvě vyskytuje pouze jednou v čl. 4 odst. 3, který obsahuje ustanovení o nediskriminaci a uvádí, že „[p]rovádění ustanovení této Úmluvy smluvními stranami, zvláště opatření na ochranu práv obětí, musí být zajištěno bez jakékoliv diskriminace, zejména diskriminace na základě [...] genderové identity [...]“. Důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě pouze objasňuje, že genderová identita v této souvislosti odkazuje na situaci, kdy „[gender, s nímž se /osoby/ ztotožňují, není v souladu s pohlavím, které jim bylo přisouzeno při narození“.⁹⁵

65. Je třeba uvést, že Istanbulská úmluva nevyžaduje, aby smluvní strany přijímaly jakákoli opatření, aby uznaly tyto různé kategorie osob nebo jim přiznaly zvláštní právní postavení. Úmluva jen potvrzuje, že genderová identita patří vedle pohlaví, genderu, rasy, barvy pleti, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní menšině, majetku, narození, sexuální orientace, věku, zdravotního stavu, zdravotního postižení, rodinného stavu, postavení migranta nebo uprchlíka či jiného postavení k zakázaným důvodům diskriminace. To znamená, že osobě nesmí být upírána ochrana před násilím nebo postavení oběti a práva z tohoto postavení plynoucí z důvodu její genderové identity. Nebinární, transgender, transsexuální a jiné osoby mají v tomto ohledu stejné právo jako kdokoli jiný (nemají ani více ani méně právo).

⁹³ Agentura Evropské unie pro základní práva a Rada Evropy, *Handbook on European non-discriminatory law* (2018), 171.

⁹⁴ Tamtéž; *důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě* (2011), bod 53.

⁹⁵ Tamtéž.

66. Toto pravidlo se zdá být plně v souladu s arménskou ústavou. Potvrzuje, že, jak stanoví článek 28 ústavy, „*před zákonem jsou si všichni rovni*“ a že podle článku 29 ústavy „*Jakákoli diskriminace na základě pohlaví, rasy, barvy pleti, etnického či sociálního původu, genetických rysů, jazyka, náboženství, světového názoru, politických či jiných názorů, příslušnosti k národnostní menšině, majetkového postavení, narození, zdravotního postižení, věku nebo jiných osobních či sociálních okolností je zakázána*“. Přestože genderová identita není mezi zakázanými důvody výslovně uvedena, Ústavní soud Arménské republiky by se mohl důvodně domnívat, že spadá mezi „*jiné osobní okolnosti*“. Lze si obtížně představit, jak by zákaz diskriminace na základě genderové identity v oblasti ochrany před násilím, a pravděpodobně i téměř ve všech ostatních oblastech, mohl být považován za protiústavní. Snáze si lze představit, že by tomu mohlo být naopak (pokud by ochrana před násilím nebyla poskytována některým osobám na základě jejich genderové identity).

67. Jedním z hlavních pojmů, které vyvolaly v souvislosti s Istanbulskou úmluvou rozpory, je pojem *rodiny*. Istanbulská úmluva údajně stanoví definice partnerských vztahů, které by mohly být neslučitelné s definicemi obsaženými v některých vnitrostátních ústavách.⁹⁶ Istanbulská úmluva však neobsahuje žádnou definici rodiny ani partnerských vztahů, popřípadě vztahů osob stejného pohlaví, ani nepodporuje jakoukoli konkrétní formu takových vztahů (viz oddíl C níže).

68. Pojem rodiny v Arménii upravuje článek 16 ústavy, podle kterého je ochrana rodiny základním prvkem ústavního řádu. „*Stát poskytuje rodině — jakožto přirozené a základní jednotce společnosti, základu pro zachování a reprodukci populace, i mateřství a dětství — zvláštní ochranu a péči.*“

69. Pojem rodiny je úzce spjato s pojmem *manželství*. V Arménii svobodu uzavřít manželství stanoví článek 35 ústavy, který zní:

- „1. *Žena a muž, kteří dosáhli věku způsobilosti k uzavření manželství, mají právo uzavřít manželství a vytvořit rodinu na základě svobodného vyjádření své vůle. Způsobilost k uzavření manželství a postup pro uzavření manželství a rozvod stanoví právní předpisy.*
2. *Žena a muž jsou oprávněni požívat stejných práv, pokud jde o uzavření, trvání a zánik manželství.*
3. *Svoboda uzavřít manželství může být omezena pouze zákonem s cílem chránit zdraví a mravnost.*“⁹⁷

70. Z toho vyplývá, že článek 35 arménské ústavy stanoví, že manželství představuje svazek muže a ženy, kteří dosáhli věku způsobilosti k uzavření manželství. Jsou oprávněni vytvořit rodinu, které podle článku 16 arménské ústavy „*stát poskytuje zvláštní ochranu a péči*“. To znamená, že platná arménská ústava nepovoluje sňatek osob stejného pohlaví.

71. Istanbulská úmluva zmiňuje manželství pouze v souvislosti s nuceným sňatkem (článek 37). Nestanoví povinnost, aby smluvní strany legalizovaly sňatek osob stejného pohlaví (viz oddíl C níže), ani aby přijaly jakákoli jiná opatření v souvislosti s LGBT osobami (kromě toho, že tyto osoby nesmějí být vyloučeny z ochrany, kterou Úmluva poskytuje obětem násilí na ženách a domácího násilí).

⁹⁶ To byl jeden z argumentů uplatněný za účelem zastavení ratifikace Istanbulské úmluvy na Slovensku, viz Istanbulský dohovor rozpůtal v parlamentní diskusi, poslanci se v názorech rozcházejí, *WebNoviny*, 28. března 2019.

⁹⁷

Istanbulská úmluva proto v žádném případě není v rozporu s vnitrostátními ústavami, které definují manželství jako svazek ženy a muže, což je případ Arménie, jak bylo uvedeno výše.

72. Další pojem, který vyvolává rozpory, je pojem *sexuální orientace*. Tento pojem lze chápat jako pojem odkazující na osoby, které jsou příslušníky sexuální menšiny, jako jsou lesby, gayové, bisexuálové a transgender osoby (LGBT), i osoby, které se považují za heterosexuální.⁹⁸

73. Je třeba upřesnit, že pokud smlouva (případně jiný právní text) nebrání existenci určitých právních nároků či práv podle vnitrostátního práva v některých státech, neznamená to, že daná smlouva ukládá státům, které neuznávají existenci daného právního nároku, povinnost zavést takové pojetí do vlastního vnitrostátního právního řádu. V tomto ohledu může jako příklad posloužit rozsudek ESLP ve věci *Pretty v. Spojené království*.⁹⁹ Stěžovatelka byla ochrnutá a v pokročilém stádiu nemoci motorických neuronů. Tvrdila, že plošný zákaz asistované sebevraždy v anglickém právu porušuje její právo na život. Soud konstatoval, že „není přesvědčen o tom, že „právo na život“ zaručené v čl. 2 může být interpretováno tak, že zahrnuje i negativní aspekt“, že „[čl.] 2 nemůže být, aniž by bylo překrouceno jeho znění, interpretován tak, že uděluje diametrálně opačné právo, totiž právo zemřít“ a že „z čl. 2 nelze dovodit právo na smrt, ať z rukou třetí osoby, nebo s asistencí veřejného orgánu“. ESLP nevedl, že vnitrostátní právní systémy, které uznávají asistovanou sebevraždu, by byly v rozporu s požadavky Úmluvy. Rozhodl, že nelze použít EÚLP k uložení povinnosti státům, které neuznaly pojetí asistované sebevraždy, aby toto pojetí ve svých právních systémech zavedly.

74. Text smlouvy je ze své podstaty určen k tomu, aby byl uplatňován v různých, velmi rozmanitých, právních systémech. V průběhu jednání o takové smlouvě autoři tudíž často zvolí takovou formulaci, která umožní, aby byla uplatňována v různých právních systémech. Istanbulská úmluva například platí jak pro země, které právně uznávají sňatek osob stejného pohlaví nebo adopci dítěte homosexuály, tak pro země, kde toto právně uznáno není. Istanbulská úmluva není proti takovým právním systémům, to však neznamená, že by vyzývala smluvní strany, které uvedené právní instituty nepřijaly, aby je do svých vnitrostátních právních řádů zavedly.

C. Istanbulská úmluva: Vyžaduje zvláštní legislativní změny?

75. Kromě toho, že se tvrdí, že Istanbulská úmluva obsahuje problematické výrazy a pojmy, tvrdí se též, že úmluva vyžaduje určité legislativní změny, které by mohly být v rozporu s národními ústavami. Hlavní změny, o nichž se v této souvislosti hovoří, se týkají *sňatku osob stejného pohlaví, vzdělávání a oznamování ze strany odborníků*.

76. Pokud jde o otázku *sňatku osob stejného pohlaví*, která byla probírána v oddílu B výše, je třeba doplnit, že bylo opakovaně namítáno, že ratifikace Istanbulské úmluvy by vedla k legalizaci sňatku osob stejného pohlaví. Tento argument hrál roli při zamítnutí vládního návrhu na ratifikaci Istanbulské úmluvy na Slovensku a poměrně často se objevoval ve veřejných rozpravách i v dalších zemích.¹⁰⁰ Není jasné, z jakého ustanovení vychází, jelikož Istanbulská úmluva se o homosexuálech nezmiňuje vůbec a sexuální orientace je zmíněna pouze v ustanovení o nediskriminaci (čl. 4 odst. 3), manželství se pak zmiňuje jen v souvislosti s nuceným sňatkem (článek 37).

⁹⁸ O'Flaherty, *Sexual Orientation and Gender Identity*, v: Moeckli / Shah / Sivakumaran, *International Human Rights Law* (2018), 298; Agentura Evropské unie pro základní práva a Rada Evropy, *Handbook on European non-discriminatory law* (2018), 176.

⁹⁹ ESLP, věc č. 2346/02, 29. dubna 2002.

¹⁰⁰ Jan Čulík, *Top official of the Catholic Church in Czechia rails against a convention guaranteeing women's human rights*, *Britské listy*, 6. října 2018.

77. Jak bylo uvedeno v oddílu B výše, smluvní strany Istanbulské úmluvy nejsou povinny legalizovat sňatek osob stejného pohlaví, a tudíž neexistuje žádný rozpor s arménskou ústavou.

78. V tomto ohledu Benátská komise dodává, že otázkou sňatku osob stejného pohlaví se opakovaně zabýval Evropský soud pro lidská práva. Soud se domnívá, že „přestože instituce manželství prodělala od přijetí Úmluvy významné společenské změny [...], neexistuje evropský konsensus ohledně sňatku osob stejného pohlaví“.¹⁰¹ Tato otázka zůstává „předmětem vnitrostátních zákonů smluvních stran“,¹⁰² Istanbulská úmluva tuto situaci nemění.

79. Benátská komise též poukazuje na rozhodnutí Ústavního soudu Arménské republiky ze dne 22. února 2002 ohledně ratifikace EÚLP:

„1. Povinnosti deklarované v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod podepsané dne 4. listopadu 1950 v Římě, Dodatkovém protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod podepsaném dne 20. března 1952 v Paříži, Protokolu č. 4 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod přiznávajícím některá práva a svobody jiné než ty, které jsou již uvedeny v Úmluvě a v prvním dodatkovém protokolu k Úmluvě, ve znění Protokolu č. 11 podepsaném dne 16. září 1963 ve Štrasburku, Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod podepsaném dne 22. listopadu 1984 jsou v souladu s Ústavou Arménské republiky.

2. V souladu s čl. 102 odst. 2 je toto rozhodnutí konečné, není předmětem přezkumu a vstoupí v platnost po zveřejnění.“¹⁰³ [Zvýraznění bylo doplněno.]

To dnes stále platí.

80. Co se týče vzdělávání v Arménii, „právo a povinnost [rodičů] dbát na [...] vzdělávání svých dětí“ je zakotveno v čl. 36 odst. 1 ústavy¹⁰⁴ a právo na vzdělání je zaručeno článkem 38 ústavy.¹⁰⁵ Práva a povinnosti rodičů v Arménii týkající se vzdělávání jejich dětí objasňuje a posiluje řada mezinárodních nástrojů, které stanoví, že rodiče mají právo rozhodovat o náboženském a mravním vzdělávání svých dětí podle svého svědomí.¹⁰⁶

¹⁰¹ ESLP, *Schalk a Kopf v. Rakousko*, věc č. 30141/04, 24. června 2010, bod 58.

¹⁰² ESLP, *Chapin et Charpentier v. Francie*, věc č. 40183/07, 9. června 2016, bod 36.

¹⁰³ Rozhodnutí Ústavního soudu Arménské republiky č. CDD – 350 ze dne 22. února 2002 ve věci týkající se souladu povinností uvedených v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod podepsané dne 4. listopadu 1950 v Římě, Dodatkovém protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod podepsaném dne 20. března 1952 v Paříži, Protokolu č. 4 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod přiznávajícím některá práva a svobody jiné než ty, které jsou již uvedeny v Úmluvě a v prvním dodatkovém protokolu k Úmluvě, ve znění Protokolu č. 11 podepsaném dne 16. září 1963 ve Štrasburku, Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod podepsaném dne 22. listopadu 1984 s Ústavou Arménské republiky.

¹⁰⁴ „Článek 36. Práva a povinnosti rodičů

1. Rodiče mají právo a povinnost starat se o výchovu, vzdělání, zdraví a komplexní a harmonický vývoj svých dětí.“

¹⁰⁵ „Článek 38. Právo na vzdělání

1. Každý má právo na vzdělání. Programy a trvání povinné školní docházky stanoví právní předpisy. Střední vzdělávání ve státních vzdělávacích institucích je bezplatné.

2. Každý má právo obdržet, v případech a způsobem stanoveným v právních předpisech, bezplatné vzdělání ve státních vyšších a jiných odborných vzdělávacích institucích na základě soutěže.

3. Instituce vyššího vzdělávání mají v rámci stanoveném v právních předpisech právo na samosprávu, včetně akademické a výzkumné svobody.“

¹⁰⁶ Kelly, James P., „Human Rights Education, Religion, and Parental Choice in Education“, *Engage* (1. května 2005).

81. Vzděláváním se zabývá článek 14 Istanbulské úmluvy, který stanoví, že „[s]mluvní strany učiní tam, kde je to vhodné, nezbytné kroky k využívání výukového materiálu o otázkách, jako je rovnost žen a mužů, nestereotypní role žen a mužů, vzájemná úcta, nenásilné řešení konfliktů v mezilidských vztazích, násilí na ženách založené na pohlaví a právo na osobní integritu, který by byl přizpůsoben rozvíjejícím se schopnostem žáků a zahrnut do formálních školních osnov na všech úrovních vzdělávacího systému“ (odstavec 1). Toto ustanovení údajně vedlo k obavám ohledně práv rodičů vzdělávat své děti podle vlastních preferencí a i povinnosti státu zahrnout předměty týkající se genderové identity nebo sexuální orientace do školních osnov.

82. Je potřeba zdůraznit, že článek 14 Istanbulské úmluvy nezasahuje do práva rodičů vzdělávat své děti podle vlastních preferencí. Tato otázka ve skutečnosti nespadá do působnosti Istanbulské úmluvy. Článek 14 pouze vyžaduje, aby smluvní strany zahrnuly výukové materiály týkající se otázek uvedených v ustanovení do školních osnov, považují-li to za vhodné. Toto ustanovení odráží skutečnost, že, jak již bylo uvedeno, násilí na ženách a domácí násilí často pramení ze škodlivých genderových stereotypů a předsudků, které jsou součástí postojů, přesvědčení a vzorců chování lidí a že postoje, přesvědčení a vzorce chování „se formují ve velmi raném věku“.¹⁰⁷

83. V zákoně o vzdělávání¹⁰⁸ Arménie uvádí, že k hlavním zásadám politiky státu v oblasti vzdělávání patří „humanitární povaha vzdělávání, upřednostňování univerzálních hodnot, lidský život a zdraví, svobodný a komplexní vývoj jednotlivce, posilování občanského uvědomění, národní důstojnosti, patriotismu, zákonnosti a ekologického pohledu na svět“ (čl. 5 odst. 1). To znamená, že zatímco vzdělávání je předmětem „zásady demokracie“ (čl. 5 odst. 3 zákona o vzdělávání), musí být založeno na hodnotách, na nichž staví ústavní řád země. K takovým hodnotám patří lidská důstojnost, respektování lidských práv a základních svobod a rovnost všech občanů, včetně rovnosti žen a mužů (články 3, 28 a 30 arménské ústavy).

84. Článek 14 Istanbulské úmluvy nestanoví žádný zvláštní způsob provádění vzdělávání v souvislosti s otázkami, jimiž se Istanbulská úmluva zabývá. Spojení „tam, kde je to vhodné,“ v daném ustanovení ve skutečnosti znamená, že Istanbulská úmluva ponechává na smluvních stranách nejenom způsob vzdělávání, ale také jeho rozsah. Smluvní strany musejí „rozhodnout, pro jaký typ výuky a jakou věkovou kategorii žáků považují takové výukové materiály za vhodné“¹⁰⁹ a zda vlastně považují za vhodné takové výukové materiály vůbec mít.

85. Benátská komise dochází k závěru, že jelikož hodnoty, které podporuje Istanbulská úmluva, jsou v souladu s ústavními hodnotami Arménie a jelikož smluvní strany mají značnou volnost při rozhodování o tom, jak (do jaké míry a jakým způsobem) budou vzdělávat své obyvatele v záležitostech, jimiž se zabývá Istanbulská úmluva, neexistuje podle všeho žádný rozpor mezi článkem 14 Istanbulské úmluvy a arménskou ústavou.

86. Oznamování ze strany odborníků upravuje článek 28 Istanbulské úmluvy, který stanoví, že „[s]mluvní strany přijmou taková nezbytná opatření, kterými zajistí, aby jim zásady mlčenlivosti, které vnitrostátní právo ukládá některým profesním skupinám, nebránily v možnosti za vhodných podmínek podat oznámení příslušným organizacím nebo úřadům, pokud mají oprávněný důvod se domnívat, že byl spáchán závažný násilný čin spadající do působnosti této Úmluvy a že další závažné násilné činy lze očekávat“. V některých zemích toto ustanovení vyvolalo obavy mezi určitými skupinami odborníků, zejména advokátními komorami,¹¹⁰ že by mohlo vést ke zrušení služebního tajemství a zavedení oznamovací povinnosti do vnitrostátního práva.

¹⁰⁷ Důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě, bod 94.

¹⁰⁸ Zákon Arménské republiky o vzdělávání, přijatý Národním shromážděním dne 14. dubna 1999.

¹⁰⁹ Důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě, bod 95.

V Arménii důvěrný charakter sdělení obecně zaručuje článek 33 ústavy a pravidla týkající se specifických profesí jsou stanovena v běžných právních předpisech a profesních kodexech.

87. Tento výklad však není opodstatněný. Hlavním účelem článku 28 Istanbulské úmluvy není podněcovat státy k tomu, aby zrušily služební tajemství, ale k tomu, aby umožnily určitým odborníkům, zejména ve zdravotnictví, hlásit podezření na závažné případy násilí na ženách nebo domácího násilí, aniž by jim hrozily sankce za porušení mlčenlivosti. Podobně jako v případě článku 14 i článek 28 Istanbulské úmluvy ponechává smluvním stranám diskreční pravomoc rozhodnout, jaká opatření přijmou a za jakých „vhodných podmínek“ umožní odborníkům podávat oznámení. Je třeba dodat, jak upřesňuje důvodová zpráva, že Istanbulská úmluva nestanoví povinné oznamování.¹¹¹ „Pouze zaručuje těmto osobám, že tak mohou učinit, aniž by hrozilo, že poruší mlčenlivost“.¹¹² Istanbulská úmluva tudíž nevyžaduje, aby smluvní strany přijaly právní předpisy, které by mohly být vnímány jako neslučitelné s ústavními ustanoveními o důvěrném charakteru sdělení.

D. Istanbulská úmluva: Zřizuje orgán, který má příliš rozsáhlé pravomoci?

88. Istanbulská úmluva žádá smluvní strany, aby přijaly opatření k provádění politik zaměřených na prevenci a potírání všech forem násilí na ženách a domácího násilí. Zároveň vyzývá smluvní strany, aby v této oblasti vzájemně spolupracovaly. Za účelem monitorování stavu provádění zřizuje úmluva nový mezinárodní orgán, Expertní skupinu pro boj proti násilí na ženách a domácímu násilí (dále jen „GREVIO“). Tuto expertní skupinu tvoří minimálně 10–15 členů, které volí Výbor smluvních stran. Skupina posuzuje vnitrostátní zprávy (dotazníky) podané smluvními stranami a vydává zprávy a závěry. Může též přijímat všeobecná doporučení. Podle čl. 68 odst. 9 a 14 úmluvy může GREVIO organizovat návštěvy států, během nichž členové skupiny i další členové delegace požívají v souladu s čl. 66 odst. 7 určitých výsad a imunit. Tyto výsady a imunity jsou uvedeny v Příloze k Istanbulské úmluvě a zahrnují:

- imunitu vůči zatčení a držení ve vazbě a vůči zabavení osobních zavazadel, imunitu vůči jakémukoli druhu právních postupů v souvislosti se slovy pronesenými či napsanými a činy uskutečněnými v rámci výkonu své funkce,
- vyloučení jakéhokoli omezení svobody pohybu při odjezdu a návratu do země jejich trvalého pobytu a při vstupu a odjezdu ze země, kde vykonávají své funkce, a také jakékoli vyloučení z registrace cizinců v zemi, kterou navštěvují nebo jíž při výkonu svých funkcí projíždějí,
- stejná úprava pro záležitosti celní a devizové kontroly jako ta, jimiž disponují zástupci cizích vlád při dočasných oficiálních misích,
- nedotknutelnost všech dokumentů vztahujících se k hodnocení provádění Úmluvy.

89. Výsady a imunity se členům poskytují „s cílem zajistit nezávislý výkon jejich funkcí v zájmu GREVIO, nikoli pro jejich osobní prospěch“ (odstavec 6). Imunita vůči právním postupům v souvislosti se slovy pronesenými či napsanými a činy uskutečněnými v rámci výkonu funkce pokračuje i poté, co dotčené osoby přestanou danou funkci vykonávat.

¹¹⁰ Istanbulská úmluva vadí nejen církvím, ale i advokátům. Bojí se prolomení mlčenlivosti, *Aktuálně.cz*, 24. října 2018.

¹¹¹ Některé státy zavedly ve svém právním řádu povinné oznamování, což je případ Arménie. Článek 335 arménského trestního zákoníku kriminalizuje případ, kdy osoba neoznámí závažný nebo obzvláště závažný trestný čin, jehož si je vědoma, a je tak vystavena sankci ve výši až dvou let odnětí svobody.

¹¹² *Důvodová zpráva k Istanbulské úmluvě*, bod 147.

90. Pravomoci expertní skupiny GREVIO a zejména výsady a imunity přiznané jejím členům byly občas kritizovány jako *de facto* zřeknutí se národní svrchovanosti ve prospěch externího nevoleného subjektu.¹¹³ Pro takové hodnocení neexistují žádné důvody. GREVIO nemá pravomoci, které by byly pro mezinárodní orgán neobvyklé. Pravomoci skupiny jsou ve skutečnosti poměrně omezené, jelikož nezahrnují například právo obdržet mezistátní nebo individuální stížnost. GREVIO navíc nemůže vydávat závazné závěry a doporučení založená na zprávách skupiny musí vydat Výbor smluvních stran, nikoli samotná skupina GREVIO. Existence a rozsah výsad a imunit rovněž nejsou nestandardní. Příloha vychází ze *Všeobecné dohody o výsadách a imunitách Rady Evropy*, která je v platnosti od roku 1952, přičemž přejímá některá ustanovení této dohody, aby byla přímo použitelná na státy, které nejsou členy Rady Evropy (a smluvními stranami Všeobecné dohody), ale rozhodly by se přistoupit k Istanbulské úmluvě. Proto v případě ratifikace Istanbulské úmluvy nedochází k žádnému *de facto*, ani *de jure*, zřeknutí se národní svrchovanosti vůči externímu orgánu.

E. Istanbulská úmluva: Zavádí azyl na základě pohlaví?

91. Kapitola VII Istanbulské úmluvy se zabývá migrací a azylem a stanoví řadu povinností smluvních stran, a to zejména v článku 60, který zní:

„Článek 60 – Žádosti o azyl z důvodů pohlaví

- 1. Smluvní strany přijmou nezbytná legislativní nebo jiná opatření, která zajistí, aby násilí na ženách založené na pohlaví mohlo být uznáno jako forma pronásledování ve smyslu článku 1, písmene A. odstavce 2 Úmluvy z roku 1951 o právním postavení uprchlíků a jako forma závažné újmy, která zakládá potřebu doplňkové/dodatečné ochrany.*
- 2. Smluvní strany zajistí, aby každý z důvodů pronásledování uvedených v Úmluvě byl vykládán s přihlédnutím k pohlaví, a tam, kde bude zjištěno, že obavy z pronásledování obsahují jeden nebo více těchto důvodů, bude žadateli přiznán status uprchlíka v souladu s příslušnými souvisejícími dokumenty.*
- 3. Smluvní strany přijmou nezbytná legislativní nebo jiná opatření k zavedení postupů přihlížejících k pohlaví, které se týkají přijetí žadatele o azyl a podpůrných služeb pro něj, stejně jako instrukcí a postupů přihlížejících k pohlaví v rámci řízení o azylu, včetně rozhodování o statusu uprchlíka a žádosti o mezinárodní ochranu.“*

92. Bod 310 důvodové zprávy upřesňuje, že účelem článku 60 Istanbulské úmluvy je kodifikovat vývoj (mj.) v judikatuře ESLP uznáním toho, že některé formy násilí na ženách mohou vyžadovat poskytnutí ochrany. Příkladem z judikatury ESLP, který stojí za zmínku, je věc *N. v. Švédsko*.¹¹⁴ Soud zde uvedl, že podle dostupných zpráv se zhruba 80 % afghánských žen stalo obětí domácího násilí, činů, které orgány považovaly za legitimní, a tudíž je nestíhaly. Bod 55 rozsudku ve věci *N. v. Švédsko* uvádí:

„55. [„Soud zaprvé poukazuje na to, že ženy v Afghánistánu jsou obzvlášť ohrožené špatným zacházením, pokud se má za to, že neplní genderové role, které jim byly přiděleny společností, tradicí a dokonce právním systémem.“]

¹¹³ Tomáš Zdechovský, Proč Istanbulskou úmluvu kritizují právníci po celé Evropě a v ČR se o tom mlčí? *iDnes.cz*, 19. října 2018.

¹¹⁴ ESLP, *N. v. Švédsko*, věc č. 23505/09, 20. července 2010. Viz rovněž kromě mnoha dalších příslušných precedentů ESLP, *R.H. v. Švédsko*, věc č. 4601/14, 10. září 2015, bod 70, co se týče obtížné situace žen v Somálsku.

[„UNHCR tak poukázal na to, že afghánské ženy, které přijaly méně kulturně konzervativní životní styl, jako jsou ty, které se vrací z exilu v Íránu nebo Evropě, jsou nadále vnímány jako osoby, které porušují zakořeněné společenské a náboženské normy, a mohou být v důsledku toho vystaveny domácímu násilí a jiným formám trestu od izolace a stigmatizace po zločiny ze cti v případě těch, které jsou obviněny ze zostuzení rodiny, komunity nebo kmene.“] [Mezi skutečná či domnělá porušení kodexu sociálního chování patří nejenom sociální chování v kontextu rodiny nebo komunity, ale také sexuální orientace, budování kariéry a pouhý nesouhlas se způsobem života rodiny.]

93. Ve stejném duchu Istanbulská úmluva vyzývá smluvní strany, aby uznaly, že násilí, jako je znásilnění, mrzačení ženských genitálií, násilí kvůli věnu, závažné domácí násilí nebo obchodování s lidmi, může vyústit v pronásledování nebo závažnou újmu, a proto by mělo být způsobilé vést k vydání povolení k pobytu. Ratifikace Istanbulské úmluvy neimplikuje, že veškeré násilí na základě pohlaví je automaticky považováno za „závažnou újmu“ nebo že přijetí přístupu znamená, že všechny ženy budou mít automaticky nárok na postavení uprchlíka. Pouze uznává, že ženy mohou čelit určitým formám pronásledování, které je zvláště ohrožují. Bod 313 důvodové zprávy výslovně stanoví, že státy „*may if they wish*“ [mohou, pokud si přejí] rozšířit výklad na gaye, lesby, bisexuální osoby nebo transgender osoby, které mohou čelit určitým formám genderově podmíněného pronásledování a násilí. Avšak „*(...) it is not the intention of this paragraph [bod 311] to overrule the provisions of the 1951 Convention [Úmluva o právním postavení uprchlíků] in particular with regard to the conditions of granting refugee status imposed by Article 1 of that Convention*“ [účelem tohoto odstavce (bod 311) není nahradit ustanovení úmluvy z roku 1951 (Ženevské úmluvy) zejména, pokud jde o podmínky udělování postavení uprchlíka stanovené v článku 1 uvedené úmluvy]. Istanbulská úmluva nepozměňuje Úmluvu o právním postavení uprchlíků z roku 1951 (Ženevská úmluva).

94. Povinnosti vyplývající z Istanbulské úmluvy tak nezasahují dále než povinnosti vyplývající z EÚLP a judikatury ESLP. Obavy, že by ratifikace Istanbulské úmluvy vedla k zavedení nových závazků v oblasti azylového práva, se nezdají být opodstatněné.

95. Zavedení chápání násilí páchaného na ženách a dívkách, které jsou v pozici migrantek či žadatelek o azyl, zohledňující rovnost pohlaví se proto zdá být v souladu s arménskou ústavou. Úmluva upozorňuje na dvě dílčí kategorie osob, které jsou obzvláště zranitelné, pokud jde o násilí na základě pohlaví a domácí násilí, a potřebují ochranu státu. Úprava je inspirována ochranou základních lidských práv, zejména práva na život, práva na zdraví a práva na lidskou důstojnost, a je v souladu s článkem 30 a čl. 86 odst. 4 arménské ústavy.

VI. Závěr

96. Benátská komise opakuje, že ratifikace smlouvy je svrchovaným aktem státu, což znamená, že stát může zcela svobodně rozhodnout o tom, zda určitou smlouvu bude či nebude ratifikovat, a zda tedy bude či nebude vázán povinnostmi v ní stanovenými. Volba typu vztahu, který by stát chtěl vytvořit mezi vnitrostátním a mezinárodním právním řádem, tj. jaké postavení bude smlouva mít po ratifikaci ve vnitrostátním právním řádu, je také svrchovaným aktem státu.

97. Posouzení slučitelnosti smlouvy, tj. Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí, tzv. Istanbulské úmluvy, s ústavou je podle arménské ústavy úkolem Ústavního soudu Arménské republiky; o toto posouzení musí požádat arménská vláda před ratifikací smlouvy. Názory Benátské komise mohou tomuto soudu s jeho úkolem pomoci tím, že poskytují externí právní analýzu Istanbulské úmluvy. Mohou také přispět do veřejné debaty o ratifikaci této Úmluvy.

98. Závěry, které byly vyvozeny u hlavních otázek, jež v souvislosti s tímto stanoviskem vyzvaly, jsou uvedeny níže:

A. Pokud jde o tvrzení, že Istanbulská úmluva není potřeba:

99. Je nutno zohlednit tři tvrzení. *První tvrzení* je faktické. Jelikož je domácí násilí v Evropě rozšířeným a rozsáhlým jevem a ovlivňuje všechny členské státy Rady Evropy, včetně Arménie, ratifikace této Úmluvy by byla velkým přínosem pro oběti tohoto jevu.

100. *Druhé tvrzení* se týká toho, že Istanbulská úmluva údajně nestanoví nic nového a že daný předmět je již dostatečně upraven v jiných mezinárodně právních nástrojích. Existují různé nástroje týkající se lidských práv, a to jak na univerzální, tak na regionální úrovni, které Arménie ratifikovala a které se zabývají některými otázkami, jež upravuje Istanbulská úmluva. Istanbulská úmluva z těchto nástrojů vychází, zaměřuje se ale konkrétně na násilí na ženách a domácí násilí, kterým se starší nástroje výslovně nevěnují. Činí tak tím, že zavádí nová ustanovení a přijímá komplexní přístup k dotčenému jevu a stanoví zvláštní monitorovací mechanismus. Istanbulská úmluva tak má zvláštní přidanou hodnotu v porovnání s dříve ratifikovanými mezinárodními smlouvami v této oblasti.

101. *Třetí tvrzení* říká, že Istanbulská úmluva není potřeba, protože v Arménii již existuje odpovídající vnitrostátní (legislativní) rámec pro potírání všech forem násilí na ženách. Přestože je na každém jednotlivém státě, aby posoudil s ohledem na faktické údaje, jaké prostředky pro řešení určitého jevu jsou na vnitrostátní úrovni nejlepší, existence řádné interní infrastruktury k ochraně lidských práv nic nemění na tom, že vnější kontrola je žádoucí. Jedná se o prvky, které se vzájemně doplňují, ne vylučují. Doplnkový vnější dohled zajištěný mezinárodními nástroji s sebou nese tyto pozitivní aspekty: a) ratifikace mezinárodního nástroje má symbolický význam (státní orgány vysílají silný signál, že myslí ochranu základních práv občanů / potírání určitého společenského jevu vážně); b) mezinárodní úroveň poskytuje fórum pro diskusi o případných nedostatcích na vnitrostátní úrovni a pro sdílení osvědčených postupů a přístupů vnitrostátních orgánů k řešení problémů násilí na ženách a domácího násilí a c) mezinárodní nástroj může poskytnout další záruky v porovnání s vnitrostátním rámcem.

B. Pokud jde o tvrzení, že Istanbulská úmluva obsahuje výrazy a pojmy, které odporují výrazům a pojmům zakotveným ve vnitrostátní ústavě posuzované země:

102. Toto tvrzení se týká zejména výrazů *gender, genderová identita, rodina, sňatek a sexuální orientace*.

103. *Gender*: Arménská ústava výraz *gender* nezmiňuje, zaručuje však rovnost žen a mužů (článek 30) a stanoví „*podporování skutečné rovnosti žen a mužů*“ (čl. 86 odst. 4) jako jeden z cílů státní politiky. Odstranění násilí na ženách, včetně násilí založeného na pohlaví, a podpora opatření, která jsou na to zaměřena, včetně opatření usilujících o změnu škodlivých genderových stereotypů, je plně v souladu s ústavním pořádkem.

104. *Genderová identita*: Istanbulská úmluva nevyžaduje, aby smluvní strany přijímaly jakákoli opatření, aby uznaly tyto různé kategorie osob nebo jim přiznaly zvláštní právní postavení, pouze potvrzuje, že *genderová identita* patří k zakázaným důvodům k diskriminaci. Tento předpis se zdá být zcela slučitelný s článkem 28 (všeobecná rovnost před zákonem) a článkem 29 (zákaz diskriminace) arménské ústavy.

Rodina: Objevují se tvrzení, že Istanbulská úmluva stanoví definice partnerských vztahů, které by mohly být neslučitelné s definicemi obsaženými v některých národních ústavách, zejména definici rodiny. Istanbulská úmluva však neobsahuje žádnou definici rodiny ani partnerských vztahů či vztahů osob stejného pohlaví, ani nepodporuje jakoukoli konkrétní formu takových vztahů. Istanbulská úmluva tudíž nekoliduje s definicí rodiny ve národních ústavách.

105. *Manželství*: Istanbulská úmluva zmiňuje manželství pouze v souvislosti s nuceným sňatkem (článek 37), a proto není v rozporu s ústavami, které definují manželství jako svazek ženy a muže, což je případ Arménie.

106. *Sexuální orientace*: Tento výraz odkazuje na osoby, které jsou příslušníky sexuální menšiny, jako jsou lesby, gayové, bisexuálové a transgender osoby (LGBT), i osoby, které se považují za heterosexuální. Istanbulská úmluva zmiňuje sexuální orientaci pouze v ustanovení o nediskriminaci (čl. 4 odst. 3). Úmluva nebrání existenci právních nároků či práv pro tuto kategorii podle vnitrostátního práva v některých státech – to ale neznamená, že ukládá státům, které neuznávají existenci daného právního nároku, povinnost zavést takové pojetí do vlastního vnitrostátního právního řádu.

C. Pokud jde o tvrzení, že Istanbulská úmluva by vedla k legislativním změnám, které by byly v rozporu s ústavou posuzované země:

107. Hlavní změny, o nichž se v této souvislosti hovoří, se týkají *sňatku osob stejného pohlaví, vzdělávání a oznamování ze strany odborníků*.

108. *Sňatek osob stejného pohlaví*: Istanbulská úmluva se o homosexuálech nezmiňuje vůbec a o manželství se zmiňuje pouze v souvislosti s nuceným sňatkem (článek 37). Smluvní strany Istanbulské úmluvy tudíž nejsou povinny legalizovat sňatek osob stejného pohlaví. To znamená, že neexistuje žádný rozpor s arménskou ústavou.

109. *Vzdělávání*: Istanbulská úmluva nezasahuje do práva rodičů vzdělávat své děti podle vlastních preferencí. Tato otázka ve skutečnosti nespadá do oblasti působnosti Istanbulské úmluvy, která pouze vyzývá smluvní strany, aby zahrnuly výukové materiály týkající se otázek uvedených v příslušném ustanovení do školních osnov. V tomto ohledu Istanbulská úmluva poskytuje smluvním stranám značnou volnost při rozhodování o tom, jak (do jaké míry a jakým způsobem) budou vzdělávat své obyvatele v záležitostech, jimiž se Istanbulská úmluva zabývá. Neexistuje tedy podle všeho žádný rozpor mezi článkem 14 Istanbulské úmluvy a arménskou ústavou.

110. *Oznamování ze strany odborníků*: Istanbulská úmluva neruší služební tajemství, ale vyzývá smluvní strany k tomu, aby umožnily určitým odborníkům, zejména ve zdravotnictví, hlásit podezření na závažné případy násilí na ženách nebo domácího násilí, aniž by jim hrozily sankce za porušení mlčenlivosti. Istanbulská úmluva ponechává smluvním stranám diskreční pravomoc rozhodnout, jaká opatření přijmou a za jakých „vhodných podmínek“ umožní odborníkům podávat oznámení, a nestanoví povinné oznamování. Istanbulská úmluva tudíž nevyžaduje, aby smluvní strany přijaly právní předpisy, které by mohly být vnímány jako neslučitelné s ústavními ustanoveními o důvěrném charakteru sdělení.

D. Pokud jde o tvrzení, že Istanbulská úmluva zřizuje orgán, který má příliš rozsáhlé pravomoci:

111. Istanbulská úmluva zřizuje nový mezinárodní orgán, Expertní skupinu pro boj proti násilí na ženách a domácímu násilí (GREVIO), za účelem monitorování stavu provádění úmluvy.

112. GREVIO nemá pravomoci, které by byly pro mezinárodní orgán neobvyklé, a pravomoci této skupiny jsou dokonce poměrně omezené. GREVIO nemá například právo posuzovat mezistátní nebo individuální stížnosti, nemůže vydávat závazné závěry a doporučení založená na zprávách skupiny musí vydat Výbor smluvních stran, nikoli samotná skupina GREVIO. Proto v případě ratifikace Istanbulské úmluvy nedochází k žádnému *de facto*, natož *de jure*, zřeknutí se národní svrchovanosti vůči externímu subjektu.

E. Pokud jde o tvrzení, že Istanbulská úmluva zavádí nové závazky v oblasti azylového práva:

113. Co se azylového práva týče, ratifikace Istanbulské úmluvy neimplikuje, že veškeré násilí založené na pohlaví je automaticky považováno za „závažnou újmu“ nebo že přijetí genderově citlivého přístupu znamená, že všechny ženy budou mít automaticky nárok na postavení uprchlíka. Úmluva pouze uznává, že ženy mohou čelit určitým formám pronásledování, které je zvláště ohrožují.

114. Zavedení chápání násilí páchaného na ženách a dívkách, které jsou v pozici migrantek či žadatelek o azyl, zohledňující rovnost pohlaví se proto zdá být v souladu s arménskou ústavou. Úmluva upozorňuje na dvě dílčí kategorie osob, které jsou obzvláště zranitelné, pokud jde o násilí založené na pohlaví a domácí násilí, a potřebují ochranu státu. Úprava je inspirována ochranou základních lidských práv, zejména práva na život, práva na zdraví a práva na lidskou důstojnost, a je v souladu s článkem 30 a čl. 86 odst. 4 arménské ústavy.

115. Závěrem lze tedy uvést, že přestože rozhodnutí o slučitelnosti Istanbulské úmluvy s arménskou ústavou přísluší Ústavnímu soudu Arménské republiky, Benátská komise se domnívá, že Úmluva neobsahuje žádná ustanovení, která by mohla být považována za „neslučitelná“ s arménskou ústavou. Naopak, hlavní závazek stanovený v Istanbulské úmluvě, a sice závazek předcházet a potírat jakékoli formy násilí na ženách a domácího násilí, je již zakotven v ústavě a v dalších smlouvách o lidských právech, jichž je Arménie smluvní stranou.